

Wstęp

Polscy przedsiębiorcy rodzinni to pionierzy rodzimej gospodarki, którzy z jednej strony powołali do życia swoje przedsięwzięcia biznesowe – w większości przypadków na początku lat 90 XX wieku – następnie w czasach zmian i braku stabilizacji prawnej oraz gospodarczej je utrzymali, a w większości przypadków rozwinęli, co spowodowało, że są one znane i szanowane nie tylko w kraju, ale przede wszystkim na arenie międzynarodowej, a ich produkty czy usługi są synonimem najwyższej jakości. Osiągnąwszy sukces, od wielu lat szukają rozwiązań, jak zabezpieczyć firmę rodzinną przed niekontrolowaną sukcesją (np. nagła śmierć założycieli, konflikty w rodzinie), jak spowodować, aby rezultaty ich wizji, wytrwałości, determinacji i konsekwencji były efektem wielopokoleniowym, tak jak w przypadku firm rodzinnych działających np. w Japonii, Włoszech, Niemczech, a nie historią wielkiego upadku.

Po ponad pięciu latach prac legislacyjnych wyczekiwana przez środowisko firm rodzinnych instytucja prawna – fundacja rodzinna – zacznie obowiązywać w polskim systemie prawnym począwszy od 22 maja 2023 r. Co istotne, praca nad niniejszą ustawą odbywała się w duchu merytorycznej dyskusji i wsłuchiwania się w argumenty każdej ze stron. Projekt ustawy wniesiony przez Radę Ministrów kwestionowało w trakcie głosowań sejmowych jedynie 7 posłów. Senat zaproponował 71 poprawek, z czego 65 poprawek zostało przyjętych przez Sejm, natomiast 5 poprawek odrzucono. Finalnie ustawa o fundacji rodzinnej została podpisana przez Prezydenta 26 stycznia 2023 r., a następnie opublikowana 21 lutego 2023 r., w konsekwencji czego – z uwagi na 3-miesięczne *vacatio legis* – zacznie obowiązywać od 22 maja 2023 r. W kwietniu opublikowano przepisy nowelizujące niniejszą ustawę. Zaczną one obowiązywać z datą wejścia w życie ustawy o fundacji rodzinnej.

Celem ustawy o fundacji rodzinnej jest przede wszystkim umocnienie, a także rozbudowanie narzędzi prawnych umożliwiających przeprowadzenie procesu sukcesji poprzez dodanie do polskiego porządku prawnego instytucji fundacji rodzinnej – powszechnie już znanej w Europie Zachodniej. Ma to przyczynić się do gromadzenia rodzinnego majątku, a co za tym idzie, zatrzymać kapitał w kraju na kolejne pokolenia oraz zwiększyć potencjał krajowych inwestycji.

Przekazanie majątku należącego do firmy rodzinnej na cele fundacji rodzinnej ma za zadanie zarówno strzec go przed podziałem i rozdrobnieniem czy niekontrolowanym zbyciem, jak i ułatwić jego pomnażanie, w tym umożliwić czerpanie z niego korzyści przez osoby wskazane przez fundatora (np. na pokrycie kosztów ich utrzymania czy kształcenia). Fundacja rodzinna ma być więc narzędziem pozwalającym na kumulację

majątku i gospodarowanie nim w sposób umożliwiający prowadzenie biznesu i razem dostarczanie środków utrzymania przyszłym pokoleniom.

Fundacja rodzinna będzie osobą prawną nieposiadającą udziałowców, z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 4 ust. 1 ustawy o fundacji rodzinnej). Jej zadaniem jest realizacja celów określonych w ustawie, tj. gromadzenie mienia, zarządzanie nim w interesie beneficjentów oraz spełnianie świadczeń na rzecz beneficjentów (art. 2 ust. 1 ustawy o fundacji rodzinnej), oraz celów szczegółowo określonych przez fundatora w statucie, w oparciu o wniesiony do niej majątek. Przy czym fundator uzyskał znaczną swobodę w ustaleniu zarówno celu, dla którego zostaje powołana fundacja rodzinna, jak i zasad jej funkcjonowania oraz zarządzania tą fundacją.

Jednym z najważniejszych powodów tworzenia fundacji rodzinnej jest zapewnienie nieprzerwanego działania rodzinnych przedsięwzięć funkcjonujących w formie np. spółek prawa handlowego, zapewnienie ciągłości inwestycji finansowych, czy zabezpieczenie nieruchomości, jak również gwarancja bezpieczeństwa rodzinnego biznesu przed tzw. niekontrolowaną sukcesją. Instytucja fundacji rodzinnej, oprócz podstawowego celu, jakim ma być gromadzenie rodzinnego majątku w jednym podmiocie, ma ponadto minimalizować ryzyko nieudanej sukcesji i gwarantować kontynuację działalności biznesowej przez kolejne pokolenia.

Podkreślić również należy, że fundacja rodzinna będzie zarządzać majątkiem z jednej strony w oparciu o mienie/aktywa, które zostaną wniesione przez fundatora lub inne osoby (np. w ramach darowizny, spadku), a z drugiej – w oparciu o dochody, jakie majątek wniesiony oraz majątek nabyty już bezpośrednio przez fundację rodzinną będzie przynosił.

1. Działalność fundacji rodzinnej

Rozwiązanie zaproponowane przez ustawodawcę w zakresie aktywności/działalności, jakie fundacja rodzinna może wykonywać, należy ocenić pozytywnie. Na wstępie należy podkreślić, że intencją wprowadzenia do polskiego systemu prawa niniejszej instytucji prawnej jest stworzenie kompleksowego mechanizmu pozwalającego polskim przedsiębiorcom rodzinnym na:

- kumulowanie majątku „firmowego” oraz prywatnego w ramach jednej instytucji,
- ochronę przed rozdrobnieniem majątku (w przypadku sporów rodzinnych o tzw. masę spadkową po przedsiębiorcach założycielach – nestorach) oraz
- zarządzanie majątkiem i jego pomnażanie w perspektywie długofalowej (wielopokoleniowej).

W związku z tym zasadniczym założeniem jest, że fundacja rodzinna podejmować będzie działalność polegającą na zarządzaniu i nadzorowaniu wniesionego do niej majątku, czyli ma prowadzić tzw. działalność pasywną, a nie działalność *stricte*

biznesową (np. produkowanie dóbr, wykonywanie usług). Wyjątek od tej zasady stanowi prowadzenie działalności w ramach gospodarstwa rolnego.

W ślad za niniejszym ustawodawca w art. 5 ustawy o fundacji rodzinnej wymienił rodzaje działalności gospodarczej (w rozumieniu art. 3 ustawy z 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców: *Działalnością gospodarczą jest zorganizowana działalność zarobkowa, wykonywana we własnym imieniu i w sposób ciągły.*), które fundacja rodzinna może wykonywać. Są to:

- 1) nabywanie mienia, o ile mienie to nie zostało nabyte wyłącznie w celu dalszego zbycia;
- 2) najem, dzierżawa lub udostępnianie mienia do korzystania na innej podstawie;
- 3) przystępowanie do spółek handlowych, funduszy inwestycyjnych, spółdzielni oraz podmiotów o podobnym charakterze, mających swoją siedzibę w kraju albo za granicą, a także uczestnictwo w tych spółkach, funduszach, spółdzielniach oraz podmiotach;
- 4) nabywanie i zbywanie papierów wartościowych, instrumentów pochodnych i praw o podobnym charakterze;
- 5) udzielanie pożyczek:
 - a) spółkom kapitałowym, w których fundacja rodzinna posiada udziały albo akcje,
 - b) spółkom osobowym, w których fundacja rodzinna uczestniczy jako wspólnik,
 - c) beneficjentom;
- 6) obrót zagranicznymi środkami płatniczymi należącymi do fundacji rodzinnej w celu dokonywania płatności związanych z działalnością fundacji rodzinnej;
- 7) produkcja przetworzonych w sposób inny niż przemysłowy produktów roślinnych i zwierzęcych, z wyjątkiem przetworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych uzyskanych w ramach prowadzonych działów specjalnych produkcji rolnej oraz produktów opodatkowanych podatkiem akcyzowym, o ile ilość produktów roślinnych lub zwierzęcych pochodzących z własnej uprawy, hodowli lub chowu, użytych do produkcji danego produktu stanowi co najmniej 50% tego produktu;
- 8) gospodarka leśna.

WAŻNE! Działalność związaną z gospodarką leśną oraz związaną z działami specjalnymi produkcji rolnej, w tym z produktami opodatkowanymi podatkiem akcyzowym – fundacja rodzinna może wykonywać wyłącznie w ramach gospodarstwa rolnego.

Przykładowymi, preferowanymi przez ustawodawcę działalnościami gospodarczymi w ramach ustawy o fundacji rodzinnej będą więc:

- nabycie udziałów/akcji/ogółu praw i obowiązków w spółkach prawa handlowego, w ramach których firma rodzinna (fundator/beneficjenci) wykonywała dotychczasową działalność gospodarczą (usługową, handlową, produkcyjną),
- prowadzenie fermy drobiu/trzody chlewnej w ramach działów specjalnych produkcji rolnej,

- nabycie dzieł sztuki, papierów wartościowych,
- nabycie nieruchomości, które w dalszej kolejności będą dzierżawione/najmowane na rzecz podmiotów trzecich.

Przy czym, co należy podkreślić, ustawodawca nie zabrania wykonywania przez fundację rodzinną innych rodzajów działalności gospodarczej, niż wymienione w art. 5 ustawy o fundacjach rodzinnych (np. produkcja mebli, usługi wykonywania robót budowlanych). Będzie się to jednak wiązało z sankcjami podatkowymi (o czym szerzej w części poświęconej opodatkowaniu fundacji rodzinnej).

Powołanie do życia fundacji rodzinnej, która co do zasady ma wykonywać w przeważającej mierze działalność gospodarczą, która nie będzie wpisywała się w katalog umieszczony w art. 5 ustawy o fundacji rodzinnej, nie jest rekomendowane. Z jednej strony tzw. aktywna działalność gospodarcza powinna być prowadzona przez *stricte* powołane do tego celu podmioty (przedsiębiorstwa prowadzone w dozwolonych przez ustawodawcę formach prawnych, np. spółki prawa handlowego, umowa spółki cywilnej czy tzw. indywidualna działalność gospodarcza), z drugiej zaś niesie również za sobą ryzyko związane z ponoszeniem odpowiedzialności przez fundację rodzinną za działalność takiego przedsiębiorstwa, która rozciąga się wówczas na wszystkie składniki majątku posiadane przez fundację rodzinną. Co więcej, powstaje ryzyko podważenia funkcjonowania fundacji rodzinnej przez organy podatkowe jako działanie sprzeczne z celem ustawy (na podstawie klauzuli obejścia prawa).

2. Fundator

Fundację rodzinną może założyć jedynie osoba fizyczna posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych lub kilka takich osób, które wspólnie uzyskują status fundatora. Dotyczy to również osób, których interes osobisty lub gospodarczy znajduje się poza granicami Polski. Idąc dalej – niniejsze uprawnienie przysługuje także cudzoziemcom, ponieważ zdolność fundowania osób fizycznych wynikająca z posiadanej przez nie zdolności do czynności prawnych ustalana jest na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego lub prawa ojczyściego w przypadku obcokrajowców – art. 11 ust. 1 ustawy z 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe.

WAŻNE! Fundacji rodzinnej nie może założyć osoba prawna ani inna jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej.

Wymóg, by fundatorem były jedynie osoby fizyczne, wynika przede wszystkim z charakteru fundacji rodzinnej, polegającego na realizacji przez nią celów prywatnych fundatora i zarządzaniu – należącym wcześniej do niego – majątkiem.

Stopień zaangażowania fundatora i jego wpływ na fundację rodzinną zależą jedynie od jego woli. Przy czym status fundatora oraz wiążące się z nim prawa i obowiązki są niezbywalne. Oznacza to, że po śmierci fundatora jego rola kategorycznie się kończy,